

ŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol pol in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 2. V torek 10. januarja 1854. III. tečaj.

Tonček v šoli.

Sedaj ima slovenski učitel saj to ročno, da lahko vidi, kako mu gre učence nar nižjega razreda podučevati. Vzame v roko, preden v šolo gre, „šols. prijatelj-a“ leta 1853 in pogleda, kaj in kako bo dones učil pervence pervega tečaja (pervotečajarje, učence, ki prvo leto u šolo hodijo), zraven pa tudi, kaj ima med tem, ko se on s pervotečajarji peča, drugotečajarjem opraviti dati, da ne bojo rok križem deržali in zlati čas v šoli tratili alj pa nepokoj delali in druge motili.

Pretečeno leto smo posebno pervotečajarje pred očmi imeli, letos se bomo pečali s drugotečajarji, kaj in kako se bojo ti učili. Prav pa vender preobširno in predolgočasno bi bilo, vselej tudi opomniti in pokazati, kaj so med tem, ko učitel drugotečajarje uči, pervotečajarji delali: skerben in moder učitel bo sam lahko vidil, in najdel v „šols. prijatelj-u“ minulega leta. Le tole prista-viti se nam potrebno zdi:

- a) pervotečajarji ne smejo nikolj v šoli sedeti, brez da bi kej opraviti ne imeli;
- b) ako pisaje brati učiš, naj pišejo in ponavljajo pismenko, ki so se jo učili, se več, da sčasom tudi slovke in besede;
- c) ako pisaje brati ne učiš, naj ponavlavci s unimi učenci ponavljajo, kar si jih ti novega učil in kar prej znajo;
- d) ako imaš pri roci podobe (posebno priporočimo podobe sv. zgodovine starega in novega zakona, podobe rastlin in žival), naj jih jim ponavlavci kažejo in razjasnujejo;
- e) ako že kej rajtati znajo alj številke pisati, naj tudi to delajo in ponavljajo.

Še enkrat rečemo: v šoli le lenčariti ne! — Drugotečajarji imajo v začetem uku dalje postopati, toraj napredovati razun keršanskega nauka, ki ga gg. katehetom in učiteljem s dobro in mirno vestjo prepustimo, v pisanji, branji in rajtanji: pisati, brati in rajtati, se bode toraj Tonček kot drugotečajar dalje učil.

Kar *pisanje* zadene, naj drugotečajarji pišejo tisti čas, ki se učitel s drugimi razredi peča. Kako pa ima pri pisanji dalje postopati, najde učitel v „šols. prijatel-u“ leta 1853. Glavno pravilo je: Ne toliko *lepo*, kakor timveč *urno* in *pravilno* pisati; zato vaditi, vaditi, da roka gladko teče.

Kar *branje* tiče, se je treba „abecednika“ deržati in po stopnjah dalej koračiti, ki so tam zaznamovane. Nar večjo skerb mora učitel pri pervencih na to obračati, da jih navadi, *pravilno* in *urno* brati; zato sopet vaditi! Ni treba vse besede v „abecedniku“ cepiti in na dolgo in široko razjasnovati, temuč dosti je, ako učenci vsako besedo po *otročje* zastopijo, da saj nič ne berejo, česar bi ne zastopili. Če bi učitel preveč razkladoval in po visoko dociroval, bi mu časa zmanjkalo, učence urno in *pravilno* brati učiti. Po tem bi se moglo zgoditi, da bi učenci vse na široko razjasniti, brati pa nič ne znali: *pravilno* in *urno* brati je pri pervencih poglavitna reč.

Mi pa cel abecednik ne moremo prebrati in pretresovati, zato bomo le nekatere čisla in odstavke izvolili in pokazili, kako bi se učitel imel pri branji obnašati: Skerben in moder učitel bo dalej že sam najdel.

Pri *rajtanji* bomo pa dalje stopali po navodu čast. šolskega svetovavca g. Rudmaša, in se pri rajtanji nar več mudili. —

Ktera šola je dobra šola?

Dobra šola je tista, kjer je dober poduk. Dober poduk je tam, kjer ima učenik dobro serce. Dobro serce je pa tisto, ki je napolnjeno in pregreto v ljubezni do Boga in do mladine. Tacih serc potrebujemo v šolah zgoraj in spodaj. Iz tacih se izhaja blagor in sreča mladini in celemu človeštvu.

Milojub.

Konec francozkega kralja Ljudjevita XVI.

(Konec.)

Komaj da se je danilo, -- to je bilo 21. januarja 1793, -- se spravi Ljudjevit na noge in svojega spovednika k sebi pokliče. Pristopil je še k svetej maši, in je prav pobožno molil, in potem sveto rešno telo prijel. Med tim, ko se je to godilo, je bilo po Pariških ulicah vse živo. Bobni so peli, topovi so bili pripeljani, in ljudje mergolijo do turna, kjer je kralj zapert bil. Kralj posluša en čas, in potem reče: „Meni se zde, da se bližajo!“ Zdaj je želel od svoje družine še enkrat slovo vzeti, pa spovednik so ga prosili, tega ne storite. „No! pa bodi — je Ljudjevit zdihnil — pa kako milo se mi stori, da moram svoje ljudje zapustiti, brez da jih še enkrat vidim!“

Ob devetih so ljudje zmeraj bolj hrupali, ječne vrata se odpro in *Santerre* stopi s stražo v izbo, da bi ga odpeljal. „Le eno trohico!“ reče kralj, nazaj stopi, na kolena pade, in od spovednika blagoslov dobi. Potem se povzdigne in svojo oporoko (Testament) nekemu vradniku podá. „Zdaj pa le pojdemo“, reče Ljudjevit, in cela truma se vzdigne. Ko je po stopnicah šel, je večkrat po izbah pogledal, v katerih je bila njegova družina zaperta. Potem stopi s spovednikom in s dvema žendarjema v voz, konjki in pešci so voz obstavili. Mesto je bilo neke ure kot mertvo.

Ob desetih se je Ljudjevit XVI. na mesto pripeljal, kjer je že mertvaški oder (padeča sekira, po francozko: *guiletina*) stal. Več kot 15000 mož — konjkov in pešcov — se je v kolobar zverstilo. Med tim, ko se je kralj peljal, se je ves v molitvo zamislil. Ko je pa čutil, da voz stoji, reče tiho spovedniku: „če se ne motim, smo na pravem mestu!“ Kralj z voza stopi, in gre poterpežljivo na morišče (šafot.) Rabeljni ga koj hočejo sleči, Ljudjevit pa jim tega ne dovoli in se sam sleče. Potem so sopeset k njemu stopili, da mu bi bili roke na herbet zvezali. „Kaj si še ne podstopite? zavpije nejevoljen — storite, kar je vam vkazano, zvezati se pa ne pustim.“ Že so ga mislili rabeljni po sili zvezati, ko spovednik (*Edgewort*) k Ljudjevitu stopi, in ga spomene, kakšne težave in

britkosti je naš odrešenik za nas nedolžno terpel. Zdaj Ljudevit roke pomoli in si pusti jih voljno zvezati, stopi na levo stran morišča, se oberne proti ljudem, in zakliče: „Tiho bobnarji!“ Koj nehajo bobnati, in on jeme glasno govoriti: „Francozi! jaz nedolžno umerjem na vsim tem, česar me obtožite; jaz odpustim vsim, kateri so krivi moje smerti, in prosim Boga, da ta nedolžno prelita kerv čez francozko deželo ne pride. In ti, nesrečno ljudstvo . . .!“ Santerre zapove bobnati, Rabeljni zagrabijo kralja, in ga pelejo pod padečo sekiro (Fallbeil oder Guillotine). Spovednik poklekne zraven njega rekoč: „Sin svetega Ljudjevita, pojdi v nebeško kraljestvo!“ V tem hipu pade sekira, in glava nedolžnega kralja derdra po mertvaškem odru. Eden iz med rabeljnov je glavo veselo ljudstvu pokazal. Zasliši se od vsih strani upitje: „Živilo ljudstvo! živila svoboda!“ Klobuke in kape so ljudje na kviško metali, in množica je prepevaje okrog mertvaškega odra plesala. Nobeden ni smel očitno po kralju žalovati, gorje mu! divja derhal bi ga bila raztergala. Nedolžna kri Ljudevita XVI. je pa res prišla čez Francoze; kervavih prekucij in strašnih vojsk na Francozkem ni konca ni kraja.

Jože Eržen.

Božičnica.

1.

Noč vesela res je bila,
Kadar Jezus prišel je,
Vsaka stvar se veselila,
Vse hitelo k njemu je.
Šli pastirji so veseli,
K jaslicom so vsi hiteli,
Tam ponižno pokleknili,
Sveto Dete so molili.

2.

Oh na slamci je ležalo
Božje Dete — Stvarnik sam,
Je od mraza trepetalo, —
Kak nas ljubi, kaže nam.
Pojmo k njemu, ker je mili,
Da se grešnih nas usmili,
Kar imamo, mu darujmo,
Vredno se mu ponižujmo.

3.

Tudi prišli trije kralji
So od daleč k Jezusu,
Za Boga so ga spoznali,
Darovali lepo mu.

Tudi mi ga počastimo,

Čisto mu serce hranimo,

Da nas bode zmir vesel,

Enkrat pak v nebesa vzeli!

Miloljub.

Zima in sneg.

„Danas ste prišli v šolo jako v medočji rudeče pobarvani, na lasih pa beli,“ — tako nagovori učitelj trop pridših šolarcov. Florianek odgovori: „Nas še pa tudi ni tak ko dones veter bril sem čez polje; dan na dan je merzlejšče.“ Da, da! Hladen je bil kozapersk, hladnej listopad, merzel gruden, in krajši so dnevi merzlej je. In ravno v tem, da mraz počasi nastopa in rase, se razodeva opet velika modrost in neskončna dobrota *Stvarnika*.

Slabo bi stalo s našim zdravjem in clo s našim življenjem, ako bi po vročini hipoma terdi mraz nastal; bolje bi se tudi ybogim živalim ne shajalo. Zagotovim, da bi dve tretjini merčesov in tičic naglo pocepale. Po ravnanji naj modrejšega *Stvarnika* je, da toplo'a sčasoma pojemle in mraz počas prikorači, se med tem naš život že po malem vterdi in mraza privadi; neke živali se, ko jeme zima na duri terkati, v toplejše okrajine preselé ali v zavetnih krajih potaknejo, si obilno brešne za zimo preskerbé, in drugim bolj gosta tlaka priraste. — Kako bi nek stalo s našimi verti in polji, ko bi tvegama toplota iz zemlje zginila, mraz pa privihral? Pikrejše rastljine, vinska terta, slabše drevje in posijane semena bi pozeble in prihodnja vigred bi bila jako žalostna brez cvetja, poletje in jesen brez sadu.

„Postavite mene za Boga, ne boste mraza ne snega imeli“, pravi Bernarde. Bi pa tudi mi zadovoljni bili s tvojoj vladoj, ko bi nam toliko prospeha odtegnila, kterege nam mraz in sneg doneseta? — Mraz odganja škodljive sopuhe in nam zrak čisti. Tudi je našemu zdravju hasljiv, ker bi sicer pri vedni vročini vlažina našega telesa lahko gnjiti začela. V vročih, vlažnih in mokrih straneh svetá nastanejo in morijo tudi po zimi dostikrat nalezljive in smertne bolezni, kojih mi clo nepoznamo. Ko bi mraz sopuhov in zbranih vlažin v višji zrak ne tišal, bi po zimi

vedno deževalo, bi verhino naše zemlje globoko premočilo in okvasilo, in ozimina bi morala zvedeniti.

Tudi sneg je velika dobrota božja. Pod snegom počivajo ostale jesenske in zimske rastljine in setve, sneg jih varje ojstrih vetrov in hudega mraza in jih s svojo skrito toploto greje. Sneg obstoji deloma tudi iz soli, ki jo u sebi ima; sol po tem, ko sneg skopni, na zemlji zastane; se v njo zarine in naše polja rodovitnejše stori. Snežnica, kolikor je zemlja ne poserka, steče v potoke in studence, jih napolnit, ki so o zimski suši plitvej postali. Še veliko drugega dobrega sneg donese, in tudi vi si kak kratek čas napraviti veste.

Zapazite sedaj dobrote, koje nam ljubi Bog deli po zimi in snegu? Dostikrat pa kratkoviden človek graja in zametuje darove Božje, brez kojih bi slabo obstal ali celo živeti ne mogel.

Božje dela in pota so nezapopadljive, naj se ne prederzne toraj revni človek, presodovati jih.

P. Musi.

Bčela in golobčik.

(Basen.)

Bčela je bila padla v vodico; golobčik to viditi hitro s kljunam peresce od vejice odterga in ga v vodico spusti. Bčela peresce srečno doseže, se ga varno poprime in z njim iz vodice prigomazi; — rešena je bila gotove smerti. — Golobčik se zopet na drevo usede. Memo pride neki lovec, golobčika na drevesu zagledavši hitro s puško vanj poméri, in hoče sprožiti; pa — bčela pribrenči in pik! ga piči na roko. Lovec si roko mane, puška zmajana počí, in vse zernje gre deleč od golobčika; golobčik zdrav in vesel z drevesa zleti. Kdo mu je življenje otel? — Učite se, otroci! od živalice hvaležnosti.

A. Praprotnik.

Smešnica.

Služil je per neki fari, ktere ime mi je odpadlo, stari učitelj že mnogo mnogo let. — Bil je scer priden in dober možic, al za orglanje je bil šembrano slabo podkovan. Zmiraj je v cerkville eno

krožil in pel, toraj je imel fant, ki mu je mehe nategoval, že vse na tanjko prerajtano, kolkokrat mora za vsaki oddelek mehe za- gnati. — Stari učitelj vmerje, in nov mlad učitelj nastopi njega mesto. Pervo nedeljo se hoče z orgljanjem posebno odrezati, toraj spravi silno dolgo latinsko mašo na dan. „Kirie“ nima konca ne kraja. „Gloria“ je tudi precej dolgo pomerjena, al naš mehar, kteremu je že „Kirie“ vse predolgo terpelo, svoje stare navade ne misli tako hitro opustiti. Žažene toraj mehe tolkokrat, kakor je per starem učitelju navajen bil, in potem se tebi nič, meni nič mirno vsede. Se ve, da orgle kmalo omolknejo. Ves serdit se učitelj proti meharju oberne in z glavo kima: „Vleci, vleci!“ -- „A, kaj bote Vi mene učili, bolj vem, kolko gre sape na eno „Glorio“, kakor Vi“, mu merzlo mehar zaverne.

I. Levičnik.

Listonoša.

Iz Notrajskega. „S družtvenimi knjigami sim jaz popolnoma zadovoljen, in kar ne poterdim misli nekterih, da bi se le majhne knjižice za „kmete“ dajale, ktere enkrat prečitane se proč vržejo. Naš narod potrebuje slovstvenih del, in tudi družtveniki, ki so velik del le mladi kaplani, dandanašnji niso v takih okoljščinah, da bi brez lastne koristi hotli in zamogli svoje pičle dohodke družtvu žrtvovati. Pri nemških družtvih zna to prav biti, kajti je njih slovstvo na vse strani obdelano in ne potrebuje podpora kakega družtva, pri nas bi gotovo ne bilo, saj kako obširniše delo pri nas brez pomoči družtva še belega dne zagledati ne more. Toraj le krepko stopajte po potu, ktereга ste nastopili, in vsako leto razveselite družtvenike s slovstvenimi deli, kterih cena vedno ostane.“

**) Iz Gorice.* „Priložene 3 fl. 36 kr. Vam pošljem kakor ud družtva sv. Mohora, in to za leto 1854, z naj gorečiši željo, da bi to družtvo čedalje več podpore in družbanov dobivalo, vsim nevarnostim kljubovalo in se krepko ohranilo. *Solski prijatelj* nam je vsim dokaj po volji. — Tudi *Stari Urban* mi tolikajn dopade, da moram reči, da mi nobene bukve tako niso dopadle, kakor ta knjiga. Hvala, slava in zahvala za njo gg. bogoslovcom Vašim

tamkej v Gorici! — da bi li vsako leto nam kaj takega podali! itd.“ Tako in v enakih izrazih mi piše rečeni Gospod, iz česar spoznate, kako naši duhovniki veči del mislijo o našem blagotvornem društvu. Malo jih je pač, ki bi bili nasprotnih, ali nam celo sovražnih misel.“

*) Iz *Šoštajna*. O veliko gospej, t. j. 15. velikega serpana l. l. smo našo *bukvarnico* otvorili. Nabralo se je do sadaj 80 raznih delov, ki 174 zvezkov obsežejo, Razdajalo se je v čitanje 145 zvezkov. Naj bolj se sega po *drobtincah*, *življenji svetnikov* in *novicah*. Naj gorljivejši bravci so se skazali *Martin Melanšek*, *Jakop Kešpank*, kmetovavca in *Mica Lah* v službi pri gosp. fajmoštru. Nadjam se, da nam zima dokaj čitavcov bo priklonila, temveč ker nobenega plačila, tud nobene priloge za knjige ne terjamo od bravcov.

P. Musi, knjižnik.

Društvo sv. Mohora.

* „Djanje Svetnikov“ še sedaj ni nam došlo, iz Gradca do Celovca že hodi 2—3 mesce. Sedaj saj to vemo, da je res že dokončano, presvitli knjezoškof Slomšek so nam k novemu letu eden lepo vezan iztis poslali; je kej lepa in debela knjiga.

* Lepo prosimo, da bomo v stanu gg. družtvenikom vse zaporedoma pošiljati, pri novih družtvenikih slednjo pošto in zraven še to pristaviti, alj niso družtvenih knjig morebiti že po kakem odborniku alj knjigarju prejeli. Če kdo toraj „šols. prijatela“ ne dobiva, naj popraša pri nas v odpertem listu, za ktereга ni treba nič plačati. Naj ne bode nikomur pretežko, nekaj verstic napisati, potem pa pojde. Že imamo nekaj naročnikov, kterim „šols. prijatela“ ne moremo pošiljati, ker pošte pristaviti ne vemo.

* Dalje so pristopili p. n. gospodi: 869. Zupan Jaka, učenc 4. razreda v Ljubli. 870. Sbill Franc, kaplan v Olsnici na Ogerškem. 871. Stupar Jan. kapl. v Gradu pri Bledu, 872. Perše Jan, učitel v Kropi, 873. Skorjanec Vit. kapl. v Geistthalu, 874. Ulčnik Ant. fajm. v Monte, 875. Troh. Franc, eksposit v Kastelnuovo, 876. Plohl Ant. učit. u št. Andrašu v slov. gor. 877. Pavšič Luka, učen. III. razr. v Ljubli.

Odgovorni izdaj. in vredn. A. Einšpieler. Natisnil J. Leon u Celovcu.